

NÅGRA DRAG I VÅRT FRAMTIDA FÖRSVAR

Av generallöjtnant THORD C:SON BONDE

FÖR VARJE år utvecklas atomvapnen alltmer. Nya typer av uran- och vätevapen framställs. Lagren av dessa vapen ökar. Stormakterna disponerar redan nu atomstridsmedel i så riklig omfattning, att användningen icke behöver begränsas till ett fåtal exklusiva mål. Atomvapen torde redan nu få betraktas som konventionella vapen.

Även på robotområdet går utvecklingen snabbt framåt. Flera robottyper är redan i tjänst inom stormaktsblocken. Interkontinentala robotar beräknas kunna utnyttjas av några stormakter inom en icke alltför avlägsen framtid. I Sverige är robotarna ännu på försöksstadiet. De kan beräknas införas i krigsorganisationen tidigast i början av 1960-talet. Ett undantag är pansarvärnsrobotar, som redan nu är under anskaffning för arméns och kustartilleriets räkning.

Den alltmer ökande tillgången på kärnvapen och vapenbärare i form av robotar är den faktor, som för överskådlig tid framåt kommer att ha den största inverkan på de militära maktmedlens utformning och användning.

Atomstridsmedel och sårbarheten

Ett måls sårbarhet för atomvapenanfall är en funktion av dess skydd, rörlighet och förmåga att undgå upptäckt samt möjligheterna att reparera eller snabbt ersätta det. Ett fullgott fortifikatoriskt skydd mot fullträff av atomvapen kan ej åstadkommas. Därför blir främst övriga skyddsåtgärder avgörande för sårbarheten. Beslut om insats av kärnvapen måste grundas på ett tillförlitligt underrättelseunderlag. Detta underlag måste vara så aktuellt, att det äger giltighet ännu vid den tidpunkt, då vapnet kan insättas. Motåtgärderna blir därför omgrupperingar (kräver rörlighet hos målen), maskering samt skenanläggningar. Genom sådana åtgärder liksom genom glesa grupperingar kan åstadkommas, att det ej blir stridsekonomiskt lönande att sätta in atomstridsmedel.

De aktuella målen för atomvapen kan schematiskt indelas i två grupper, rörliga och fasta. Till den förra kan hänföras sådana mål som civilbefolkningen samt huvuddelen av mark-, luft- och sjöstridskrafterna inklusive rörliga robot- och

kustartilleribatterier. Till den senare gruppen kan hänföras bl. a. tätorter, permanenta befästningar, större förråd, krigsindustrier, kommunikationer (järnvägar och landsvägar, hamnar och civila flygplatser), flygbaser, marina baser, fasta robot- och artilleribatterier.

De fasta målen kan ej genom utspredning och omgrupperingar undgå verkan av atomvapen. En presumtiv angripare har möjlighet att bestämma läget av dem redan i fred. Vid krigsutbrott kan atomvapen omedelbart insättas mot dem. Motåtgärderna måste därför främst gå ut på att före krigsutbrott ge dessa mål så starkt fortifikatoriskt skydd som möjligt. Härigenom begränsas verkan av atomvapen. Krigsindustrier samt större och betydelsefulla förråd kan t. ex. skyddas i bergrum. Fasta robot- och artilleribatterier kan ges en viss grad av fortifikatoriskt skydd, varifrån de kan lösa sina stridsuppgifter. Stridsfartyg och flygplan kan ges visst skydd i sina baser. För att komma till verkan måste de emellertid lämna dessa. Några typer av mål, t. ex. kommunikationer, kan däremot ej skyddas. Detta kan komma att väsentligt försvåra strategiska omgrupperingar och underhållstransporter. Hamnarnas och övervattensfartygens sårbarhet för flyganfall gör det ej heller möjligt att i nämnvärd grad ersätta transporterna till lands med sjötransporter. Förnödenheter måste därför från början läggas upp i större skyddade och

(eller) i många små och utspridda förråd inom sannolika invasionsområden.

Av de rörliga målen, kan arméstridskrafterna — även deras underhållsförband — undandra sig verkan icke blott genom sin rörlighet och förmåga till utspredning och omgrupperingar utan även genom att utnyttja terrängens skyddande egenskaper, maskering och skenläggningar Även under förflyttning och strid bildar markstridskrafterna med den taktik, som nu tillämpas, sällan tillräckligt stora mål för att motivera anfall med atomvapen. De är över huvud taget uthålligare än andra mer basberoende stridskrafter.

En utrymning av civilbefolkningen från tätorterna innebär för vår del en förflyttning av omkring 3 miljoner människor. Detta är en tidskrävande och samhällsomvälvande procedur. Dessförinnan är civilbefolkningen mycket sårbar för atomvapenanfall.

Sammanfattningsvis kan sägas, att atom- och robotvapen har givit möjligheter till väsentligt större eldverkan,
att arméstridskrafternas sårbarhet för atomvapenanfall är förhållandevis liten,
att flertalet övriga stridskrafter är mera sårbara genom att de är beroende av fasta baser, som ej kan motstå atomvapenanfall,
att civilbefolkningens sårbarhet gradvis minskas efter hand som utrymning genomförs samt

att kommunikationerna är mycket sårbara.

Dessa förhållanden bör ligga till grund för den värdering av olika försvarsåtgärder och deras roll som måste göras för att största möjliga effekt skall erhållas för insatta medel.

Anfall mot Sverige

Sveriges försvar skall säkerställa vårt lands fred och frihet. Detta är det yttersta syftet. Ju starkare försvar för friheten, desto större utsikter, att freden bevaras. Kravet på frihet och oberoende har fått klart uttryck i av riksdagen fastställd målsättning — en angripare skall i det längsta hindras få fast fot på svensk mark.

Om krigsmakten skall kunna uppfylla målsättningens krav och därmed verka fredsbevarande måste den vara i stånd att avvisa angrepp. För att försvaret skall kunna planläggas rätt måste därför syftet med och metoderna för angrepp bedömas oberoende av den större eller mindre sannolikheten för anfall över huvud taget.

Sveriges territorium är knappast något anfallsobjekt i och för sig utan har intresse främst i ett större sammanhang sett mot bakgrunden av maktgrupperingen i kringliggande länder. Man kan härvid ej utgå enbart från dagens militärpolitiska läge. Krigsmaktens utformning kan ej ses på kort sikt. Tiden mellan beslut och resultat i form

av genomförda ändringar blir bl. a. på grund av den tekniskt betonade materielen allt längre. Endast en framsynt bedömning är realistisk. Möjligheterna till förskjutningar i maktgrupperingen måste därför beaktas. Sprickor har redan varit skönjbara inom dagens båda maktblock. Tysklands enande är en hitills olöst fråga. Den nationella frihetskampen i Mellersta Östern och Afrika kan förorsaka förändringar i blockbildningarna. Förändringarna kan komma att ske utan öppna krigshandlingar. Man får därför icke låta sig förledas av dagens politiska läge och spekulationer över de militära maktmedlens fördelning inom de nuvarande båda maktblocken som något bestående för längre tid. Ett enat Tysklands väg i framtiden är t. ex. oviss. En utveckling mot att denna makt använder sina stridskrafter för egna syften, vilka kanske icke sammanfaller med Västs intressen, får icke helt uteslutas. Läget vid Östersjöutloppen kan då bli ett helt annat än vad som nu bedöms troligt. Även andra utvecklingslinjer i den militärpolitiska situationen är tänkbara.

Sveriges geografiska läge är emellertid oföränderligt. Vårt land kommer — i likhet med övriga skandinaviska länder — alltid att ligga under starka mellan- och östeuropeiska landmaktens tryck. För Nordkalotten och Östersjöutloppen har båda de nuvarande maktblocken tydligt demonstrerat sitt in-

tresse. Dessa områden med sina havsförträngningar kommer även framgent att bibehålla sin strategiska betydelse. Vägarna dit går delvis över vårt land.

Ett helt eller delvis svagt försvarat Sverige kan i ett krigsläge tvinga ett maktblock att utsträcka sitt inflytande till vårt land främst för att förekomma andra parten. Ett militärt vakuum frestar till angrepp. Att avstå härifrån innebär, att man överlämnar fördelarna av att besitta territoriet till motståndaren.

För att säkerställa besittningen är *i n v a s i o n*, i vilken flyg- och fjärrvapenanfall utgör en integrerande del, direkt mot det eftertraktade territoriet den snabbaste och säkraste anfallsmetoden. Den moderna krigstekniken medger icke omvägar till målet vare sig beträffande väg eller sätt. Motståndarens ripost kan då komma före. Tidsfaktorn är avgörande. Närheten till Östersjöutloppen respektive Nordkalotten gör Sydsverige och övre Norrland till eftertraktade områden. Redan från fredsbevarande synpunkt är ett starkt försvar av dessa landsändar angeläget och kommer sannolikt att så förbli. En framgångsrik kustinvasion mot Sydsverige berör dessutom så vitala områden, att angriparen snabbt kan betvinga oss helt. Detta blir än mer fallet om stöten riktas mot centrala Sverige. Vi måste därför med hänsyn till det storstrategiska läget och kravet på ett fredsbeva-

rande försvar kunna försvara dessa båda ytterområden samtidigt och dessutom gardera centralområdet i vårt från strategisk synpunkt alltför långsträckt land. Kvantitetskravet måste därför sättas högt, vilket ofta förtiges. Tesen att kvalitet under alla omständigheter skall sättas före kvantitet är icke riktig.

Försvaret av Sydsverige, främst Skåne, och övre Norrland åvilar flygvapnet och armén, förstärkt med kustartilleri. Framför östra Mellansverige ligger skärgårdsområden som en skyddande barriär från Öregrundsgrepen till Kalmar-sund. Den erforderliga garderingen kan här åstadkommas bl. a. med marinstridskrafter, främst kustartilleri och lätta sjöstridskrafter, som i skärgårdarna finner skyddade basområden. Detta primära försvar bör åstadkomma den tidsfrist som möjliggör i första hand flyg- och i andra hand arméstridskrafterns omgruppering från Sydsverige för att förstärka försvaret i östra Mellansverige.

Invasionsförsvaret måste uppbyggas med hänsyn till den moderna invasionstekniken. Den militärtekniska utvecklingen har bl. a. medfört, att som förberedelse till alla former av invasion eldverkan kan erhållas snabbt och med utomordentlig styrka. Långvariga förberedelser i form av upprepade flyganfall och beskjutning med mark- eller sjöartilleri är ej längre nödvändiga. Bekämpning av försvara-

rens kommunikationer och flygbaser kan ske snabbare än tidigare. Invasion över sjön kan ske med specialtonnage direkt från kust till kust. Områden långt innanför kust och gräns kan snabbt besättas genom luftlandsättning, som framgent kan utföras i större utsträckning än tidigare. Periferiförsvaret måste kombineras med ytförsvaret. Invasionsförsvarets stridskrafter måste ha ökad rörlighet och eldkraft för att framgångsrikt kunna föra striden. De måste vara organiserade på små enheter i tillräckligt antal för att kunna undandra sig verkan av angriparens högeffektiva vapen och för att tåla oundvikliga förluster.

Samtidigt med invasion mot för angriparen betydelsefulla områden kan han också tillgripa hemortsbekämpning för att framtvinga snabb kapitulation. Med nutida medel finns möjligheter att genom överraskande anfall med kärnvapen, burna av flygplan eller robotar, åstadkomma stora förluster hos civilbefolkningen i hemorten, särskilt om anfallen insätts i ett krigs inledningsskede, innan tätorterna ännu är utrymda. Ett än så starkt aktivt luftförsvar kan ej hindra, att en del av de anfallande flygplanen och robotarna når sina mål och där åstadkommer stor verkan. Förvarningstiden vid luftanfall minskas alltmer. Civilbefolkningen hinner ej alltid uppsöka skyddsrummen.

Med hänsyn till denna utveck-

ling måste en omvärdering ske inom hemortens luftförsvar. En förskjutning blir nödvändig till förmån för det s. k. passiva luftförsvaret. Vi har inga möjligheter att bygga upp anfallsmedel, som genom angrepp på motståndarens flyg- och robotbaser i avgörande grad kan minska verkan av hans luftkrigföring. Våra motåtgärder måste därför främst inriktas på i fred effektivt verkande underrättelse-tjänst och förberedelser för en långt driven utrymning av områden, som kan tänkas komma att utsättas för kärnvapenanfall. Skyddsmöjligheterna inom vårt vidsträckta land är dess bättre förhållandevis goda. Civilförsvaret måste ges tillräckliga resurser för att genomföra sina uppgifter. Beslut om utrymning och undanförsel måste fattas i tid. Den skadeavhjälparens verksamheten kommer att kräva avsevärda insatser. Civilförsvaret behöver därvid bistånd. Arméförband lämpar sig särskilt för denna uppgift.

Vårt aktiva luftförsvar får emellertid icke eftersättas. Det erfordras icke minst av psykologiska skäl och för att hindra motståndaren från oinskränkt luftkrigföring, varvid han förutom sina modernaste luftstridskrafter även kan sätta in äldre, mera långsamtgående flygplan och robotar. Luftförsvarsrobotar bör snarast inordnas i det aktiva luftförsvaret för att höja dess effektivitet. Även om det aktiva luftförsvarets skyddande effekt minskar i hemortsförsvaret, om an-

griparen använder atomvapen, är det fortfarande en nödvändig del i invasionsförsvaret.

Försvaret bör utformas främst med hänsyn till den angreppsmetod, som sålunda bedömts farligast för vårt land — invasion i förening med flyg- och fjärrvapenanfall. Härför krävs såväl ett effektivt verkande civilförsvaret, kompletterat med andra luftförsvarsåtgärder, som en krigsmakt konsekvent uppbyggd för att under tillräcklig tid kunna avvärja invasion i vidaste bemärkelse.

Krigsmaktens utformning

Invasion i förening med flyg- och fjärrvapenanfall skall avvärjas av alla försvarsgrenar i samverkan. Olika komponenter måste avvägas med hänsyn till framtida krav. Vad som nu projekteras kommer till användning först om ett flertal år. Det går icke att förbehållslöst slå vakt om sådana delar i försvaret, som på längre sikt icke längre kommer att uppfylla kraven, även om de framkommit under stora ekonomiska oppoffringar. De framtida tekniska hjälpmedlen måste värderas och tillsammans med nu befintliga, även i framtiden fullt tjänstbar materiel infogas i krigsorganisationen på från operativ synpunkt bästa sätt. Det är icke fråga om en balansering av försvaret mellan de olika försvarsgrenarna enligt givna procentsatser utan en fråga om en realistisk utvärdering av stridsmedel och stridsmetoder för att lösa

de operativa uppgifterna. Avvägningen måste göras så, att krigsmaktens samlade effekt och förmåga att uthärda förluster blir den största möjliga med hänsyn till vårt läge och våra resurser.

Inom invasionsförsvaret måste även framgent den principen gälla, att angriparen om möjligt bör bekämpas redan utanför vår kust och landgräns. Härför lämpar sig inom den närmaste framtiden särskilt attackflyg. Senare tillkommer robotar, som skjuts ut direkt från vårt territorium. Härigenom ökas djupet och segheten i försvaret. Styrkan minskas hos de fientliga stridskrafter, som når fram till vårt landterritorium och vilka våra där insatta styrkor snarast skall hejda och om möjligt slå. Det är verklighetsfrämmande att tro och oförsvarligt att inge den förhoppningen, att en småstat enbart med högtekniska stridsmedel skulle kunna avvärja en stormakts invasionsförsök redan utanför landets gränser och kuster. Till en sådan upprustning har vi icke erforderliga resurser.

Endast markstridskrafter kan hejda en framryckande fiende och tvinga honom till den koncentring av styrkorna, som utgör en förutsättning för att en atomvapeninsats skall bli verksam. För att undgå verkan av våra atomvapen kan motståndaren söka innästla mindre styrkor över gränsen, över sjön och genom luften mot en stor yta. Kravet på tillräckliga stridskrafter för ytförsvaret framstår här-

vid med skärpa. Ett aldrig så välutbildat och effektivt förband kan verka endast på en plats i taget. Våra arméstridskrafter måste därför ha en viss minimistyrka. Detta innebär ej, att starka arméförband skall finnas överallt, men att fienden, var han än kommer, snabbt kan inrapporteras, att vissa styrkor (lokalförsvarfsförband) därefter kan ta upp strid för att fördröja honom eller begränsa hans utbredning, till dess operativa enheter i erforderlig omfattning hinner samlas för att slå honom. Inom arméns organisation måste således finnas dels tillräckligt många operativa enheter av hög kvalitet, dels också talrika lokalförsvarfsförband, som från början skall grupperas inom de områden där gräns-, kust- eller luftinvasion är sannolik, dels också någon form av bevakning, som skall kunna verka inom landets alla delar.

Tidigare har påvisats, att kommunikationernas sårbarhet kan komma att försvåra strategiska omgrupperingar och underhållstransporter. För att invasion skall kunna avvärjas, måste därför operativa enheter redan från början grupperas i anslutning till de sannolikaste invasionsområdena i ett sådant antal, att avgörande strid kan upptas utan att förstärkningar från andra mera avlägset liggande landsdelar avvaktas. Detta kräver, att antalet operativa enheter blir jämförelsevis stort och att de så långt möjligt även är lokalt rekry-

terade, varigenom även mobiliseringstiderna minskas och beredskapskravet kan tillgodoses bättre. Med hänsyn till den framtida stridens natur blir många små, rörliga och eldkraftiga enheter värdefullare än ett fåtal stora.

Arméstridskrafterna behöver de övriga försvarsgrenarnas stöd. Av särskild betydelse är flygstridskrafternas medverkan icke minst på grund av de efter hand ökande riskerna för luftinvasion. De kan insättas i tidigt skede och på stort djup. Kraftsamling till vitt skilda operationsområden kan ske med kort varsel. Det skydd flygstridskrafterna kan bereda ger ökade möjligheter att utnyttja arméförbandens rörlighet. Flygstridskrafternas understöd är emellertid tidsbegränsat och beroende av tillgången på intakta baser.

De marina stridskrafterna innebär en värdefull del av försvaret mot invasion sjöledes. Främst gäller detta kustrobotar, kustartilleri samt små sjöburna enheter, som har möjligheter att snabbt undandra sig verkan av angriparens flyg och robotar i den skyddande skärgården.

I vårt framtida försvar kommer på längre sikt robotar (luftförsvars-, mark- och kustrobotar) i allt större utsträckning att komplettera och delvis ersätta jaktflyg, luftvärn, attackflyg och artilleri. Atomvapen kommer att ge betydligt större möjligheter till eldverkan på kort tid. För att denna eldverkan

skall komma till stånd krävs emellertid stridskrafter, som försvarar ytan och skyddar bl. a. utskjutningsanordningarna för robotarna.

Ett folk i vapen

I det föregående har påvisats, att krigsmakten bör uppbyggas främst för att kunna avvärja invasion. Detta är väsentligt, om ockupation skall kunna hindras. Ett ockuperat land utsätts icke blott för ockupationsmaktens våld utan också för den andra partens motanfall t. ex. med atomvapen. De materiella skadorna kan bli mycket stora. Ett ockuperat land blir över huvud taget ett maktlöst offer för bägge de krigförande maktblockens syften. När friheten förlorats kan vägen till nationens undergång vara kort. En ockupation kan leda till vårt folks andliga och kulturella förintelse. Exempel finns på nationer som upphört att existera och hela befolkningsgrupper som omflyttats eller utrotats.

Om Sverige invaderas, kan vi emellertid icke undgå, att delar av landet kommer att bli krigsskådeplats. Markstriderna får ett väsentligt ökat tempo. Stormaktsarméerna har tillförts stridsvagnar och bandgående pansrade personaltransportvagnar i allt större utsträckning. Amfibiefordon och helikoptrar ingår till stort antal. Luftlandsättningar blir sannolika. Allt detta i förening med den ökade eldverkan från robot- och atomva-

pen gör att den invaderande kan åstadkomma överraskande genombrott, som tar tid att hejda. Striderna kan då snabbt föras ut över stora ytor. Invasionsförsvaret måste därför kompletteras med allas beredskap till självförsvar. Varje krigsduglig svensk bör även allt framgent få grundläggande vapenutbildning. Den som ej kan beredas plats inom krigsmakten bör kunna medverka i en motståndsrörelse. Även om delar av landet tillfälligt måste uppges, kan motståndet därvid ändå fortsätta. Vad än händer måste motståndsviljan hållas levande. Svårigheten att pacificera ett land är en viktig faktor för en fiende att räkna med. Vår förmåga att till det yttersta göra verksamt motstånd kan få avgörande betydelse för landets fortbestånd. Ett folk i vapen är mer än någonsin en realpolitisk faktor.

Sammanfattning

Våra tekniska och ekonomiska resurser är begränsade. Vi har ett vidsträckt land. Invasion kan ske på många platser samtidigt. Tekniken har väsentligt ökat dessa möjligheter. Våra stridskrafter måste därför ha en viss minimistyrka. De kan annars ej försvara vårt land. Kvalitetskravet får ej eftersättas. För att kostnaderna ej skall bli för höga fordras en utpräglad kraftsamling till det som är mest väsentligt med hänsyn till krigsmaktens huvuduppgift — att hindra ockupa-

tion. De stridskrafter som även på lång sikt möjliggör effektivt försvar av vårt territorium måste i första hand tillgodoses. Avkall måste göras på mindre viktiga behov. Grunder för denna omvandlingsprocess sådan vi ser den i dag har framlagts i Överbefälhavarens studie och förslag. För att vi ej skall bli efter i utvecklingen är det av största betydelse att beslut snarast fattas för de närmaste årens verksamhet.

Först därmed erhålles en grund för de mer genomgripande åtgärder som blir nödvändiga på ännu längre sikt.

Utgångsvärdet bör vara, att målsättningen för vårt försvar skall bibehållas även i framtiden. Varje angripare skall i det längsta hindras att få fast fot på svensk mark. Grunden för krigsmaktens fredsbevarande effekt kommer därmed att vara fast.